

Cultuurhistorisch vlak (Provinciaal cultuurhistorisch belang)

Naam:	Beerse Overlaat
CHW-code:	OB01
Cultuurhistorisch Landschap:	Beerse en Baardwijkse Overlaat
Gemeente (n):	Oss, 's-Hertogenbosch, Maasdonk, Lith, Landerd, Grave
Waarden en kenmerken:	De Hertogswetering De Roode Wetering De eendenkooien De huizen op terpen De Peeldam bij Velp De Groene Dijk bij Haren De Erfdijk bij Herpen De dijken en kades aan de noordkant van de Beerse Maas, aangelegd ter bescherming van de dorpen aan de Maas De sluis bij Treurenburg
Strategie:	Planologische bescherming van de waarden/kenmerken
Beschrijving algemeen:	De Beerse Maas is een overlaatsysteem dat eeuwenlang het landschap en het bodemgebruik heeft bepaald. Tal van dijken, kaden weteringen en sluizen herinneren aan de wateroverlast, die vrijwel ieder jaar plaatsvond. De Beerse Overlaat en de Baardwijkse Overlaat, die er deel van uitmaakte, was het grootste overlaatsysteem in ons land. De overlaat is pas gesloten in 1942.
Beschrijving specifiek:	Om controle te krijgen over de wateroverlast door de Maas, en om de polders aan de Gelderse zijde van de Maas te sparen werden ter hoogte van Beers en Cuijk twee dijkvakken, de overlaten, opzettelijk laag gehouden. Bij hoge waterstanden stroomde de rivier over en trad de Groene Rivier, de Beerse Maas, in werking. Het water stroomde de laaggelegen terreinen bij Cuijk in en liep verder langs Gassel en Vogelshoek door het Raamdalen naar Grave. Vervolgens stroomde het ten zuiden van de Keent, tussen de smalle strook Herpen en Overlangel&#47 Ravenstein. Tenslotte stroomde het water verder in westelijke richting, langs de noordzijde van Oss en de hogere zandgronden richting 's Hertogenbosch. Afhankelijk van de hoeveelheid water stroomden verschillende kommen, die door dwarsdijken en kades van elkaar werden gescheiden, een voor een vol. Het stationspaadje bij Ravenstein en de Groene Dijk bij Haren zijn restanten van dergelijke kaden. Ten noorden en ten zuiden van het stroomgebied van de Beerse Maas bevinden zich tal van dijken die de dorpen tegen het overstromingswater moesten beschermen. Diverse wielen, zoals die in de Erfdijk bij Herpen, geven aan dat dit niet altijd lukte. Via de sluis bij Treurenburg, de Bokhovense Overlaat of de Baardwijkse Overlaat werd het water weer terug op de Maas gelaten. Het verschijnsel van de Beerse Maas trad vanaf 1700 steeds frequenter op. Een eerste verbetering was de aanleg van de Bergsche Maas, waardoor de Maas een eigen monding kreeg en de open verbinding tussen de Waal en de Maas bij Heerewaarden kon worden gesloten. Hierdoor werd de situatie ten westen van 's-Hertogenbosch verbeterd, maar de Beerse Maas was hiermee nog niet overbodig. Pas toen het plan "Rapport betreffende de Verbetering van de Maas voor Groote Afvoeren" uit 1926 van ir. C. W. Lely in de periode 1931-1942 werd uitgevoerd, kon de Beerse Maas in 1942 worden gesloten. Grote delen van de voormalige Beerse Overlaat zijn in de periode 1950 - 1980 onderhevig geweest aan ruilverkavelingen, waarbij de percelering grootschaliger is geworden en er voor het eerst boerderijen werden gebouwd in dit vroeger geheel onbebouwde gebied. Het zeer open en weidse karakter is echter nog goed bewaard gebleven. Het landschap, met de dijken, wielen en historische bebouwing op terpen laat nog veel zien van de historie van de Beerse Overlaat. De vele eendenkooien en kooirelicten geven een beeld van de vroegere waterrijkdom. De Hertogswetering is met zijn lengte van ruim dertig kilometer een van de langste weteringen van ons land. De wetering begint bij Grave en loopt door de laagste delen van het terrein langs Herpen, Macharen en Teeffelen naar Gewande, waar het water op de Maas wordt geloosd. Vanouds lag het uitwateringspunt bij de Blauwe Sluis, sinds 1979 bij het nieuwe gemaal Gewande. De wetering is in het begin van de veertiende eeuw gegraven op last van de Hertog van Brabant, ter verbetering van de afwatering van het laaggelegen komgebied tussen Grave en Macharen. Om het water op een zo hoog mogelijk niveau te houden ligt de wetering ten westen van Oss in kaden. De polders in dit westelijke, lager gelegen deel van de Maaskant konden hun water dus niet lozen op de Hertogswetering. Het gebied tussen Teeffelen en Het Wild, ten noorden van de Hertogswetering, waterde af via de Roode Wetering, het gebied ten zuiden ervan (de Polder van Der Eigen en Empel) via de Hoefgraaf en de Nieuwe Vliet. Roode Wetering en Hertogswetering lopen enkele kilometers naast elkaar, gescheiden door een kade omdat ze een verschillend waterpeil hebben. Zo'n situatie wordt een capreton genoemd, een zeldzaam fenomeen dat alleen hier bewaard is gebleven. De samenhang tussen dijken, dwarskaden, weteringen, terpen en sluizen is waardevol. Ook de relatie tussen de openheid en het vrijwel ontbreken van bebouwing met de Beerse Maas is waardevol. Door de periodieke overstromingen was het gebied van de Beerse Overlaat onbebouwd en ontbrak opgaande begroeiing geheel. Het is een van de meest uitgestrekte open langschappen in ons land. Ondanks de bouw van nieuwe boerderijen heeft het gebied zijn weidse en open karakter behouden. Het gebied maakte als inundatiegebied onderdeel uit van de Zuiderwaterlinie.

